

ANA TEMA¹

Madde 6 §§ 1 ve 3 (d)

Duruşmada hazır bulunmayan tanıklar ve tanıkları sorgulama hakkına getirilen diğer kısıtlamalar

(Son güncelleme: 31/08/2021)

Giriş

“Tanık” terimi, Sözleşme sisteminde özerk bir anlama sahiptir. Bir tanığın verdiği ifade, mahkûmiyet kararının ağırlıklı dayanağı olabileceksa bu ifade, iddia makamı için Sözleşme'nin 6 § 1 ve 3 (d) Maddeleri kapsamında sağlanan güvencelerin uygulandığı bir delil olur. Yani “tanık” terimi şunları kapsar: suç ortağı (*Trofimov /Rusya*, 2008, § 37); mağdurlar (*Vladimir Romanov /Rusya*, 2008, § 97); bilirkişiler (*Constantinides /Yunanistan*, 2016, §§ 37-38; *Danilov /Rusya*, 2020, § 109); bir kişiden teşhis amacıyla sıraya dizme veya bir şüpheliyle yüzleştirme bağlamında alınan ifade (*Vanfuli /Rusya*, 2011, § 110) ve bazı durumlarda belgelere dayanan kanıt (*Mirilashvili /Rusya*, 2008, §§ 158-159; *Butkevich /Rusya*, 2018, §§ 98-99).

Sözleşme'nin 6 § 3 (d) Maddesi uyarınca, bir sanığın mahkûmiyetine karar verilmeden önce, aleyhindeki tüm deliller, çekişmeli bir yargılamanın yapılması amacıyla kamuya açık bir duruşmada sanığın huzurunda ortaya konmalıdır. Bu ilkenin istisnaları olabilir. Ancak kural olarak sanığa, kendisine karşı beyanda bulunan bir tanığa o sırada ya da yargılamanın ilerleyen aşamalarında itiraz etmesi ve onu sorgulaması için yeterli ve uygun bir fırsat verilmesini gerektiren savunma hakları ihlal edilmemelidir (*Al-Khawaja ve Tahery /Birleşik Krallık* [BD], 2011, § 118).

Madde 6 § 3 (d), ceza yargılamalarında sanık aleyhine dolaylı ifadelerin kullanılmasına karşı bir karine içerir. Dolaylı ifadelerin kullanılmaması, bu beyanların savunma lehine olduğu durumlar için de geçerlidir (*Thomas /Birleşik Krallık* (k.k.), 2005).

Başvuranın, iddia makamının bir tanığının mahkemede bizzat bulunmasının ya da sorgulanmasının önemini ispat etmesi gerekli değildir (*Süleyman /Türkiye*, 2020, § 92). Kural olarak eğer savcılık, bir kişinin davaya ilişkin bilgi sağlayabileceğine kaniyse ve duruşma sırasında bu kişinin ifadesinden yararlanıyorsa ve eğer yerel mahkeme bu tanık beyanını mahkûmiyet kararının gerekçelendirilmesinde kullanıyorsa, bu tanığın mahkemede hazır bulunmasının ve de sorgulanmasının gerekli olduğu var sayılmalıdır (*Keskin /Hollanda*, 2021, §§ 45).

Madde 6 § 3 (d) kapsamındaki güvenceler, bu hükmün ilk paragrafında yer alan adil duruşma hakkının önemli unsurlarıdır. Mahkeme'nin Sözleşme'nin 6 § 1. Maddesi kapsamındaki temel kaygısı, ceza yargılamasının bütününe adilliklerinin değerlendirilmesidir. Mahkeme bu değerlendirmeyi yaparken, delillerin toplanma şekilleri de dahil olmak üzere yargılamaya bir bütün olarak bakar. Bu sırada yalnızca savunma makamının haklarını değil, belirli kovuşturmalar bakımından kamu yararını ve mağdur çıkarlarını ve gerektiğinde tanık haklarını da göz önünde bulundurur (*Schatschaschwili /Hollanda* [BD], 2015, §§ 100-101).

¹ Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Mahkeme'yi bağlamaz.

Mevcut içtihattan çıkarılan ilkeler

- Mahkeme, *Al-Khawaja ve Tahery /Birleşik Krallık* [BD], 2011, §§ 119-147, kararında bir tanığın kamuya açık bir duruşmada hazır bulunmaması durumunda uygulanacak ilkeleri belirlemiştir. Bunlar *Schatschaschwili /Hollanda* [BD], 2015, §§ 111-131 davasında daha da netleştirilmiştir. Bu ilkeler şu şekilde özetlenebilir (*Seton /Birleşik Krallık*, 2016, §§ 58-59; *Dimović /Sırbistan*, 2016, §§ 36-40; *T.K. /Litvanya*, 2018, §§ 95-96):
 - (i) Mahkeme, genel bir kural olarak, tanıkların duruşma sırasında ifade vermelerini ve mahkemede hazır bulunmalarını sağlamak için tüm makul çabaların gösterilmesi gerektiğini akılda tutarak, ilk önce, duruşmada hazır bulunmayan bir tanığın ifadesinin kabul edilmiş olması için **geçerli bir sebebin** olup olmadığına ilişkin öncelikli soruyu incelemelidir. Ancak, bir tanığın duruşmaya katılmaması için geçerli bir sebebin olmaması, tek başına, bir yargılamanın adil olmadığı sonucuna varılması için yeterli olamaz. Ancak bu durum, yargılamanın bir bütün olarak adilliği değerlendirilirken teraziye koyulan ve dengeyi Madde 6 §§ 1 ve 3(d) kapsamında bir ihlalin tespit edilmesi yönünde değiştirebilecek bir faktör olarak kalır;
 - (ii) Tanığın duruşmada hazır bulunmamasının tipik nedenleri ölmüş olması ya da kendisinden intikam alınacağı korkusudur. Ancak, bir tanığın duruşmaya katılmamasının başka meşru sebepleri de olabilir;
 - (iii) Eğer bir tanık, yargılamanın hiçbir aşamasında sorgulanmadıysa, bu tanığın duruşmada dinlenmesi yerine yalnızca yazılı ifadesinin kabul edilmesi baş vurulacak son çare olmalıdır;
 - (iv) Duruşmada hazır bulunmayan tanıkların beyanlarının kanıt olarak kabul edilmesi, bir ceza yargılamasında ilke olarak aleyhindeki kanıtlara etkili bir şekilde itiraz etme fırsatına sahip olması gereken sanık için potansiyel bir dezavantaj doğurur. Özellikle de sanık, tanığın ifadelerini ya ifade verildiği sırada ya da yargılamaların ilerleyen aşamalarında, kendisi canlı olarak dinleyerek, bu ifadelerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sınavabilmelidir;
 - (v) **“Tek veya belirleyici delil kuralı”** uyarınca, eğer sanığın mahkûmiyeti, yalnızca veya esas olarak sanığın yargılamaların herhangi bir aşamasında sorgulayamadığı tanıkların verdiği ifadelere dayanıyorsa, bu durumda savunma hakları haddinden fazla kısıtlanmış olur;
 - (vi) Bu bağlamda “belirleyici” kelimesi, daha dar bir şekilde, muhtemelen dava sonucunu etkileyecek anlam ve öneme sahip delil olarak anlaşılmalıdır. Geçerliliği teyit edilmemiş bir tanık beyanının, başka doğrulayıcı delillerle desteklendiği bir durumda, bu tanık beyanının belirleyici olup olmadığının değerlendirilmesi, destekleyici delillerin gücüne bağlıdır: Bir suçun işlendiğine işaret eden diğer deliller ne kadar güçlüyse, duruşmada hazır bulunmayan tanığın beyanlarının belirleyici delil olarak değerlendirilmesi ihtimali de o kadar düşüktür;
 - (vii) *Schatschaschwili /Hollanda* [BD], 2015, § 116, kararında Mahkeme, asıl amacının yargılamaların bir bütün olarak adilliğini değerlendirmek olduğunu göz önünde bulundurarak, sadece başvuranın mahkûmiyetinin tek ve belirleyici dayanağının duruşmada hazır bulunmayan bir tanığın beyanlarının olduğu davalarda değil aynı zamanda, söz konusu delillerin tek ve belirleyici deliller olup olmadığının belirsiz olduğu ancak yine de **“önemli ağırlık”** taşıdıklarına ve kabul edilmelerinin savunmayı engellemiş olabileceğine kani olduğu davalarda da yeterli dengeleyici unsurun mevcut olup olmadığını incelemesi gerektiğini belirtmiştir;

- (viii) Ancak, Sözleşme'nin 6 § 3. Maddesini, yargılamanın adilliğinin bir bütün olarak ele alınması bağlamında yorumlamak gerektiği için; tek veya belirleyici delil kuralı, tanık beyanının önemli ağırlık taşıdığı ve kabul edilmesinin savunmayı engellemiş olabileceği davalar da dahil olmak üzere, katı bir şekilde uygulanmamalıdır;
- (ix) Özellikle bir dolaylı ifadenin sanık aleyhindeki tek veya belirleyici delil olduğu durumlarda bu ifadenin delil olarak kabul edilmesi, Sözleşme'nin 6 § 1. Maddesinin doğrudan ihlal edildiği anlamına gelmeyecektir. Aynı zamanda, mahkûmiyet kararı, tek başına veya belirleyici olarak duruşmada hazır bulunmayan tanıkların ifadelerine dayanıyorsa Mahkeme, yargılama sürecini olabilecek en titiz şekilde incelemelidir. Bu tür delillerin kabul edilmesinin yol açabileceği tehlikeler nedeniyle bu inceleme, bu tehlikelerin dengelenmesi ve usule ilişkin güçlü güvenceler de dahil olmak üzere, yeterli dengeleyici etkenlerin mecbur tutulması için çok önemli bir faktör olacaktır. Her davada sorun, kanıtın güvenilirliğine dair adil ve uygun bir değerlendirmeyi mümkün kılan önlemler de dahil olmak üzere, **yeterli dengeleyici faktörün** mevcut olup olmadığıdır. Bu, bir mahkûmiyetin bu tür kanıtlara dayandırılmasını, bu kanıtların dava için taşıdıkları önem göz önüne alındığında yeterince güvenilir olmaları halinde, mümkün kılar.
- Duruşmada hazır bulunmayan tanıklara ilişkin yukarıdaki ilkeler, bir sanığın tanık ifadelerini ya ifade verildiği sırada ya da yargılamanın ilerleyen aşamalarında, kendisi canlı olarak dinleyerek, bu ifadelerin doğruluğu ve güvenilirliği de dahil geçerliliğini ve sağlamlığını sınamadığı başka durumlara da uygulanabilir. Buna ilişkin olarak:
 - (i) Gizli tanıklık (*Al-Khawaja ve Tahery /Birleşik Krallık* [BD], 2011, § 127; *Asani /Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti*, 2018, §§ 36-37; *Süleyman /Türkiye*, 2020);
 - (ii) Mahkemede ifade vermeyi ya da savunmanın sorularına cevap vermeyi reddeden, suç ortağı da dahil olmak üzere, tanıklar (suç ortağına ilişkin *Vidgen /Hollanda*, 2012, § 42; tanıklara ilişkin *Sievert /Hollanda*, 2012, §§ 59-61);
 - (iii) Örneğin savunma sorgulamaya katılmadığı zaman, özel sorgu düzenlemeleriyle sorgulanan tanıklar (*Papadakis /Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, 2013, § 89) ya da savunmanın bir tanığın bilgi ve kanaatini dayandırdığı kaynaklara erişememesi (*Donohoe /İrlanda*, 2013, §§ 78 -79);
 - (iv) İfadesi sadece cezanın ağırlığının belirlenmesiyle bağlantılı olan tanıklar (*Dodoja /Hrvatistan*, 2021, §§ 33-37).

Önemli Örnekler

- *Al-Khawaja ve Tahery /Birleşik Krallık* [BD], 2011 – tanıkların vefat ve korku nedeniyle mahkemede hazır bulunmaması;
- *Schatschaschwili /Hollanda* [BD], 2015 – yurt dışındaki tanıkları mahkemeye çağırmanın zorlukları;
- *Vidgen /Hollanda*, 2012 ve *Sievert /Hollanda*, 2012 – tanıkların mahkemede ifade vermeyi reddetmesi;
- *Lučić /Hrvatistan*, 2014 – cinsel istismar davalarında tanıklar;
- *Seton /Birleşik Krallık*, 2016 (§§ 58-59) – uygulanabilir ilkelerin kapsamlı özeti;
- *Süleyman /Türkiye*, 2020 – gizli tanıklar;
- *Danilov /Rusya*, 2020 – bilirkişinin duruşmada hazır bulunmaması.

Genel ilkelerin özeti

- *Seton /Birleşik Krallık*, 2016, §§ 58-59.

Konuyla ilgili (ancak farklı) başlıklar

Savunma tanıkları :

- Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3(d) Maddeleri kapsamında, bir sanığın savunma için tanık çağırma hakkıyla ilgili farklı hususlar mevcuttur. Genel bir kural olarak, duruşmada verilen ifadeleri ve sanıkların sunduğu delillerin uygunluğunu değerlendirmek yerel mahkemelere bırakılmıştır. Madde 6 § 3(d), tanıkları çağırmanın uygun olup olmadığını değerlendirmeyi, yine genel bir kural olarak, yerel mahkemelere bırakmıştır. Yani bu madde, sanığın talep ettiği her tanığın mahkeme salonuna gelmesini ve dinlenmesini gerektirmez; asıl amaç, "aynı koşullar altında" ifadesinden de anlaşılacağı gibi, yargılama sürecinde "silahların eşitliği"nin tam olarak sağlanmasıdır (*Perna /Italy* [BD], 2003, § 29; *Solakov /Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, 2001, § 57; *Murtazaliyeva /Rusya* [BD], 2018, § 139). Ancak, Mahkeme'nin, bir kişinin tanık olarak sorgulanmamasının Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3(d) Maddeleriyle çeliştiği sonucuna varmasına neden olacak istisnai durumlar olabilir (*a.g.e.*, § 148).
- *Murtazaliyeva /Rusya* [BD], 2018, § 158 kararında Mahkeme, Madde 6 § 3(d) kapsamında savunmanın tanık çağırma hakkına riayet edilip edilmediğini değerlendirmek için şu üç aşamalı testi formüle etmiştir: (1) tanığı sorgulama talebinin yeterince gerekçelendirilip gerekçelendirilmediği ve suçlamanın konusuyla ilgili olup olmadığı (2) yerel mahkemelerin tanığın ifadesinin konu ile ilgili olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapıp yapmadığı ve tanığı duruşmada sorgulamama kararına ilişkin yeterli gerekçe sunup sunmadığı; ve (3) yerel mahkemelerin bir tanığı sorgulamama kararının, yargılamanın adilliğine zarar verip vermediği.
 - Mahkeme, birinci maddeye ilişkin olarak, tanıkların ifadelerinin yargılamanın sonucuna etki edip edemeyeceğini ya da savunmanın konumunu güçlendirme konusunda makul bir beklenti oluşturup oluşturmadığını incelemek gerektiğine karar vermiştir. Savunmanın tanıkların dinlenmesi talebinin gerekçelerinin "yeterliliği", iç hukukun uygulanabilir hükümleri, yargılamanın aşaması ve ilerleyişi, tarafların akıl yürütme biçimleri ve stratejileri ile yargılama sürecindeki tutumları da dahil olmak üzere o davanın koşullarına bağlıdır (*a.g.e.*, §§ 160-161).
 - Testin ikinci maddesine ilişkin olarak Mahkeme, bir tanığın duruşmada hazır bulunmasının ve sorgulanmasının gerekli olup olmadığına dair yerel mahkemelerin yapacağı değerlendirmenin kapsamının ve ayrıntılarının, genel olarak, bu tanığın ifadesinin davayla ne derece ilgili olduğuyla ve davanın koşulları altında savunmanın öne sürdüğü gerekçelerin yeterliliğiyle belirleneceğini vurgulamıştır. Dolayısıyla, yerel mahkeme, savunmanın tanık dinleme talebini reddetmesi halinde, savunma tarafından ileri sürülen argümanlar ne kadar güçlü ve ağırsa, o kadar detaylı bir inceleme yapmalı ve o derecede ikna edici gerekçeler öne sürmelidir (*a.g.e.*, § 166).
 - Testin üçüncü maddesi olan yargılamanın bir bütün olarak adilliğinin değerlendirilmesine ilişkin Mahkeme, adil yargılamanın gerekliliklerine uygunluk incelemesi yapılırken, davanın belirli bir unsurunu veya belirli bir olayı tek başına değerlendirmek yerine, yargılamanın bir bütün olarak ilerleyişini göz önünde bulundurarak değerlendirme yapmak gerektiğini vurgulamaktadır. Üç aşamalı bu testin ilk iki aşaması kapsamında yapılan değerlendirmede ortaya çıkan sonuçlar genellikle yargılamanın adil olup olmadığı konusunda güçlü bir gösterge olsa da istisnai bazı davalarda, yargılamanın adilliğine ilişkin değerlendirmelerin tam tersi bir sonuç ortaya koyabileceği de ihtimal dışı bırakılamaz (*a.g.e.*, §§ 167-168).

Diğer referanslar

Diğer ana temalar:

- *Adil yargılanma güvencelerinden feragat*

ÖNEMLİ İÇTİHAT REFERANSLARI

Önde gelen davalar:

- *Al-Khawaja ve Tahery /Birleşik Krallık* [BD], no. 26766 /05 ve 22228/06, AİHM 2011;
- *Schatschaschwili /Hollanda* [BD], no. 9154/10, AİHM 2015.

Madde 6 §§ 1. ve 3 (d) kapsamındaki diğer davalar:

- *Thomas /Birleşik Krallık* (k.k.), no. 19354/02, 10 Mayıs 2005;
- *Vladimir Romanov /Rusya*, no. 41461/02, 24 Temmuz 2008;
- *Trofimov /Rusya*, no. 1111/02, 4 Aralık 2008;
- *Mirilashvili /Rusya*, no. 6293/04, 11 Aralık 2008;
- *Vanfuli /Rusya*, no. 24885/05, 3 Kasım 2011;
- *Vidgen /Hollanda*, no. 29353/06, 10 Temmuz 2012;
- *Sievert /Hollanda*, no. 29881/07, 19 Temmuz 2012;
- *Papadakis /Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, no. 50254/07, 26 Şubat 2013;
- *Donohoe /İrlanda*, no. 19165/08, 12 Aralık 2013;
- *Lučić /Hırvatistan*, no. 5699/11, 27 Şubat 2014;
- *Constantinides /Yunanistan*, no. 76438/12, 6 Ekim 2016;
- *Seton /Birleşik Krallık*, no. 55287/10, 31 Mart 2016;
- *Dimović /Sırbistan*, no. 24463/11, 28 Haziran 2016;
- *Asani /Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, no. 27962/10, 1 Şubat 2018;
- *Butkevich /Rusya*, no. 5865/07, 13 Şubat 2018;
- *T.K. /Litvanya*, no. 14000/12, 12 Haziran 2018;
- *Murtazaliyeva /Rusya* [BD], no. 36658/05, 18 Aralık 2018;
- *Ayetullah Ay /Türkiye*, no. 29084/07 ve 1191/08, 27 Ekim 2020;
- *Danilov /Rusya*, no. 88/05, §§ 108-121, 1 Aralık 2020;
- *Keskin /Hollanda*, no. 2205/16, 19 Ocak 2021;
- *Dodoja /Hırvatistan*, no. 53587/17, 24 Haziran 2021.